

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

Exemplorum Libri Tres

Liber Primus Siue Vis Et Virtus Exemplorum, Hoc est, Solatia Et Documenta
- Hæc Moribus, Illa Temporibus Nostris Adhibita

Stengel, Georg

Ingolstadii, Anno M.DC.L.

Præfatio Ad Lectorem.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-48162](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-48162)

PRÆFATIO
AD LECTOREM.

Argumentum libri mei, titulus tibi, benigne
Lector indicat: quin & Scopum quoq. An ve-
rum sit, quod Aristides Sophista dixit, Solum
calamitates reddit leuiores exemplum,
non disputo. Certè, ut Clemens Alexandrinus
ait, Non parui ad salutem momenti sunt

exempla. Et Ennodij sententia est: Emendatissimi homi-
nes, sicut derogari virtutibus suis aestimant, aliquos
in diligentia testimonio prauos extirisse: ita ignomi-
niam reputant, negligere exempla. Quare etiam illud,
Inspice, & fac secundum exemplar, quod tibi in mon-
te monstratum est; Apostolus non de nihilo ita legit, recte
iatq: omnia facito secundum exemplar, quod tibi o-
stensum est. Omnia, inquit; ut nihil fiat, nisi ad normam
exemplaris expressum. Optima enim sunt artes, optimiq: mo-
res, qui optimum exemplar imitantur. Tantum est seu in
exemplis, seu in exemplaribus emolumentuum.

Nam, licet vulgè, communiq: loquendi formulâ non
pro eodem soleat usurpari Exemplar, & Exemplum, sapiusq:
illud artibus, istud moribus tribuatur; re tamen ipsa non
differunt. Est enim tam Exemplum quam Exemplar, id, ad
cuius similitudinem aliquid fit: cumq: Theologi è Philosophis
archetypum siue exemplar definiunt, id ad cuius imitatio-
nem fit aliquid, ex intentione agentis, eadem utique
etiam definitione exemplum comprehendunt. Ad artes per-
tinebat exemplar, secundum quod Moyses iussus est fabricare
tabernaculum, candelabrum, arcam, ceteraq: ad taberna-
culum spectantia: ad mores autem, cum illud ipsum taberna-
culum à D. Paulo exemplar, id est imago, adumbratio, &
pictura rerum cœlestium in Ecclesia cum militante, tum

III

I.

Aristid. o-
rat. Rho-
dian post
terre motu.
Clem. A-
lex. lib. 3.
Pædag. c. 8.
Ennod. lib.
7. ep. 28.

Exod. 25.

40.

Heb. 8. 5.

II.

S. Thom. ep.
8. de veris.
art. 2.

Exod. 25.

40.

P R Æ F A T I O

erit triumphante à Christo peragendarum, est nominatum. Possunt itaq; etiam morum Exempla, Exemplaria appellari.

III.

Vnde sicut duplex in artibus, ita & in moribus geminum est exemplar. Vnum quippe exemplar, quod velut regulam, artifices opificesq; in operibus suis intuentur, internum; alterum externum est. Qui sunt peritissimi & excellentissimi, interno duntaxat plerumq; utuntur; formam nimirum mente conceptam, seu ideam animi, cuius aspectu interno, ad opus externum aptè concinnèq; producendum diriguntur. Nulla igitur illis necessaria est imago vel cerea, vel lignea, vel in tabellis delineata, à qua proportionem in suum opus transferant. Ratio illis, cogitatioq; sufficit, quae celerrima est; & si artifex sapiens est, perfectusq; omnem in se ipso complectitur artis perfectionem. Alij verò rudiores minusve periti Artifices, aut tirones nondum exercitati, etiam externo indigent exemplari, quod continuò aspiciunt, ut imitentur. Nondum enim vel animo fingere exactum rei simulachrum, vel conceptam mente ideam in externam materiam tam imperturbatè fideliterq; transfundere didicerunt. Ita qui artem scribendi addiscunt, manum calamumq; Magistri, & eleganter efformatos characteres depingere conantur: ita qui marmoribus humanos vultus, nondum satis erudito malleo, inducere cogitant, Praxitelis aut Triptolemi, aut Neptunum sibi ante oculos statuunt: ita pictores, ita architecti, ita omnis artificum paratura ab externo exemplari vel penicillum, vel circinum, vel cælum, vel aliud instrumentum erudiunt: neq; sine archetypo quisquam velle sese opere inchoat. Deniq; in omni arte nil docetur abiq; exemplo rectè, nilue discitur.

IV.

Quod sanè gemini exemplaris discrimen, etiam cernere est in moribus. Internum boni moris exemplar est lumen, idq; & recta rationis, & recta religionis: externum autem exemplar sunt gesta atque exempla praclarorum virorum. Excellentissimi, plerumque solam mentis internam formam luminèq; ducuntur. Quamobrem Adamus, uti ante se nul-

lius

A D L E C T O R E M.

lius hominis habuit exemplum, ita nullo indiguit. Adde in illo & naturalis lux clara fuit, & supernaturalis fides intellectum copiosè illustravit, ut (si voluisset) sine exemplo exemplum esse potuisset posterorum. Si magnarum igitur virtutum opera patrare, si fidem ardentissimam exercere, si spes sanctissimas animo fouere, si DEVM super omnia diligere voluerunt primi parentes, non necesse erat externa circumspicere exempla, ac dicere: quis ostendet nobis bona? statim si. P sal. 4. 6. *hi ipsi respondissent: lignatum est super nos lumen vultus tui, Domine. Cum enim ad imaginem & similitudinem suam Gen. 1. 26. creauerit eos DEVS, in illa ipsa imagine ac similitudine, praesertim supernaturalibus donis instructa, sufficientissimam omnium virtutum ideam habuerunt. Sicut ergo necesse non est, in meridiano Sole facem accendere; ita externis opus non est exemplis ei, quem natura gratiaq; internâ luce perfectè complet, nullâ iam ignorantia nocte mentis oculos fallente.*

Eâdem ratione ferè, sicut Christo olim in terris, ita nunc beatissimis in cælo, nullis opus est, ad Deum amandum laudandumq; exemplaribus externis. Christus naturali perspicuitate summâ erat pradiuus; & loco luminis fidei, visionem Dei clarissimam, isem scientias acquisitas, infusas, creatas, increatasq; habuit. Quam ob excellentiam, non solum non indiguit instrui, sed ne potuit quidem aliquid doceri, quod ignoraret. Beatissimis autem a rectè agendum itidem nullo opus est exemplo; quibus internum gloria lumen, in ipso Deo clarè viso, uberrimè ostendit, quid, & quâ ratione sit amandum. Sequitur enim in cælo passibus æquis amor cognitionem. Quanta cognitio, tanta dilectio; nec maior esse debet ista, quàm illa. Sufficit ergo illa, in regulam dirigendi; neq; opus est imitatione dilectionis alienæ.

At nos miselli homunciones, vitiatâ naturâ, Cimmerijs tenebris, & in rebus praesertim diuinis, plus quàm Bæoticâ & stupiditate & ignorantia pleni, longissimè iam distamus à perfectionibus, & virtute primâ protoplasti; nedum ab aquilino

P R Æ F A T I O

lamine Beatorum. Haud igitur ita sumus excellentes artiſtes, ut ſolo exemplari interno rationis, fideiq; ad eam ſupernaturalis, eam operibus noſtris perfectionem addere ſoleamus, quam addimus inſtructi exemplis aliorum. Quare genij ingenijq; noſtri imbecillitas utroque exemplari eſt fulcienda, ut ab externa ſimilitudine lumen internum, velut radioſo quodam actu, in ſe reuerberatum creſcat; & accendatur, trahaturq; tepida in bonum, multiſq; cacè errantium iudiciorum aculeis fibulata ac retardata voluntas, ſuoſte alioquin ingenio procliuſ ad amulandum.

VII.
Plin. lib.
28. c. 8.

Chamaeleontem peculiari volumine dignum exiſtimum Democrito, animal alij Æthiopicum, alij Indicum, verſicoloris mutationis eſſe aiunt, quod ad quosvis colores conuerſione facillimè varietur. Inter gramina viret; inter purpuras rubet; inter ariſtas, auri fulgore eſt pradiſtum. Denique vicinos ſemper colores induit: ſiue, quia in modum vitri trallucet; ſiue quia tacito quodam natura arcano, cum rebus affectis conſentiens, nunc iſtum, nunc ali-um ſuccumbilis, loliginis, ſanguinis, è ſeſe parit, ita veſtiendum, ſicut afficiendum. Tale ferè animal eſt homo: Chamaeleon in terris, Polypus in aquis, Chamadaphne in hortis, Protheus in fabulis. Mutatur, ut vertumnus; proxima apprehendit, ligatq; ſibi ut vinca peruinea; nec Polypum tamùm agit tenacitate, qui, quidquid naſtus fuerit brachiorum ſtagellis, arctiſſimè retinet; ſed etiam imitatione, dum omnium ingenijs propemodum, temporiq; ſe ſe accomodat. Neque Polypus ipſe Chamaeleontem, aut Chamaleon Polypum in loci, cui adharet, colore trahendo tantopere, quantopere utrumq; in moribus trahendis homo emulatur. Omni colore viſo imbuitur. Cum nigris niger eſt; candidus cum candidis. Inter virentes viret; inter liuidos facile liueſcit, more vuarum; cum Crete cretizat; cum vulpe vulpinatur; inter oues eſt agnus: lupus cum lupis. Animus illi pro ſpeculo eſt, quo
ferè

AD LECTOREM.

ferè exprimitur, quidquid imprimitur. Deformia aquè, ac
 formosa, relucet. Sic à Martyrū exemplo purpuream constanti-
 am, à Virginum lilijs argenteam castitatem, ab Apostolorum
 spiritu auream haurit charitatem. Et si libet, orationis operam
 compendi facere: quod David ad DEVM dixit, malo nodo ma-
 lum cunem quarentem & bonis beneficientem; id cum Ter-
 tulliano, Clemente, Ambrosio, & alijs, dicere ad unum-
 quemque licet: Cum sancto sanctus eris: & cum viro in-
 nocente innocens eris. Et cum electo electus eris: &
 cum peruerso perueteris. Ita Qui tetigerit picem, in-
 quinabitur ab ea: & qui communicauerit superbo, in-
 ducet superbiam. Quæ alia huius rei causa, quàm vis ex-
 emplis: ut enim sol planeta censetur esse fortunatus, suam à vi-
 litate, ac venustate pradius; si tamen cum planeta infortu-
 nato coniungatur, sit noxius & vel ipsam promouet pestilita-
 tem, aliosq; morbos; & tempestates quoque creat, ac gra-
 dines: ita homo, sametsi sit felix, bonus, ac vita honestate
 lucidus, virtutisq; amans; si tamen malo se societ, si sua consi-
 lia cum impijs coniungat, plerumque fit & ipse malus, atque
 pestilens; societatis exemplo scilicet.

Quod quia vel bonum est, vel malum, bonos etiam vel ma-
 los efficit. Sed iuxta vetus dictum, Dædali sequitur vola-
 tus prudens, vitat Icarum. Et Pauli præceptum est: amula-
 mini charismata meliora; illa nempe, quæ in ys proponuntur.
 quibus dictum est: sic luceat lux vestra coram homini-
 bus; non autem ea, quæ, quia praua sunt, punita fuerunt, in
 exemplum ceterorum; in exemplum utique non amulandum,
 sed declinandum. Pœna enim impiorum, est alijs in exem-
 plum, non faciendum, sed cauendum, seu in signum, quòd si-
 mili se stigitio contaminaturus, simili supplicio sit periturus.

Quo ipso etiam exempli genere nonnulli reguntur; illi scilicet,
 quos magis afficit timor molesti, quàm amor honesti. Nam, ut
 Chrysostomus ait: ad vitutem sequendam is, qui bonâ & S. Chry-
 gene-

Tertull. 5.
 contra
 Mare. e. 18.
 Clem. Alex.
 2. Pedag. c. 6.
 Ambr. 1. de
 Abr. e. 9.
 Psal. 17. 27.
 Eccli. 13. 1.

VIII.

1. Cor. 12.

31.

Matth. 5.

16.

Num. 5.

P R Æ F A T I O

hom. 8. ad generosâ mente præditus est, exemplo eorum, qui rectè
 Philippens. se gesserunt, adducitur: is verò cui mala mens, eorum
 exemplo, qui virtutis munera non obierunt; ille hono-
 re, hic supplicio. *Qui dum punitur, exemplum statuitur, ne
 eius vitam imitemur, cuius metuimus pœnam: cum præsertim
 in mali exemplum longè simus proniores.* Neque enim, ait
 Nazianz. Apolog. 2. *Nazianzenus, vel indelebilem tincturam pannus, vel fæ-
 tidum aut suauem odorem res admotæ ita facilè contra-
 hunt, vel exitialis quidam vapor tam facilè in aërem dif-
 funditur, ac per aërè animantia occupat (quod quidem
 pestis est & appellatur) quàm subditi Antistiris (& socij
 sociorum) improbitate celerrimè impleri solent, & qui-
 dem multò faciliùs quàm virtute.*

IX. *Cùm ergo in hoc libro consiliũ mihi sit, tum vniuersim quan-
 dam morum normã ab exemplis tradere, tum præcipuè etiã im-
 merentes mæstos, afflictosq; erigere, ad temporis huius iniurias
 fortiter perferendas, tũ deniq; ipsos quoq; mala pati dignos in-
 struere, ne malis malè patiendus grauiora mereantur, ostendam
 paulo diductiùs, quanta vis sit exemplorũ, præsertim bonorũ.
 Nam de malis exemplis, Deo dante, ex instituto agã, cùm de ma-
 lis socij exempla proferã. Hæc nunc hoc tempore, pro hoc tempo-
 re scripsi; quia & pleraq; diuersis in locis, ad diuersos, hoc tem-
 pore, dixi. Ita fortasse excitabo legentes quoq; qui consolatus
 sum audientes. Quoniam verò paradigma, seu exemplum, è
 Ciceronis descriptione, est alicuius facti, vel dicti præteriti,
 cum certi auctoris nomine propositio, ea facta vel dicta,
 afferam, qua ipsa exempla exemplis commendent; mitigentq;
 mortalium calamitates, dum demonstrant, tolerabile esse, quid-
 quid fuit toleratum. Id autem hoc quidem libro generatim dũ-
 taxat exequar; peculiarium malorum remedia arduæ*

Cic. lib. 2.
 Rhetor.
 Plin. 1. 10.
 nat. hist.
 cap. 68.

sunt explanationis, & priuatim dicato
 opere narranda.

VIS ET